

JUHÁSZ LAJOS

Norvég követjelentések az 1956. évi magyarországi eseményekről

Norvégiának 1956-ban mintegy 30 országban volt külképviselete nagykövettel vagy ritkábban követtel az élén. E nagykövetek közül egyeseket néha egy másik, többnyire szomszédos országba is akkreditálták és így az ottani norvég képviseletet is vezették. Előfordult az is, hogy egyes norvég külképviseletek élén olyan követ vagy *chargé d'affaires* állt, aki egy másik országban rezidáló norvég nagykövet alá volt rendelve.

Mindezen képviseletektől annak rendje és módja szerint érkeztek különféle jellegű jelentések az oslói Külügyminisztériumba.* A legtöbb helyen 1956. október 23-a után a magyarországi események kerültek a külpolitikai érdeklődés homlokterébe. Néhány helyről közvetlenül az eseményekről vagy a velük kapcsolatos személyekről szóltak a jelentések és majdnem mindenütt jelentés tárgya lehetett a magyar fejlemények visszhangja a helyi politikai életben és a közvéleményben.

Norvégia nemcsak földrajzilag, hanem politikailag is kétségtelenül a nyugat-európai országok közé tartozott. Hagyományosan erős szálak fűzték Nagy-Britanniához és jó viszonyt tartott fenn az Egyesült Államokkal is, tagja volt a NATO-nak. Magyarországhoz közvetlen politikai érdekelttség nem fűzte. A norvég követek jelentései bizonyos értelemben semleges álláspontot és különböző forrásokból szerzett információkat tartalmaznak. Ugyanakkor a magyar eseményekkel kapcsolatos követjelentések szinte kivétel nélkül Magyarország iránti rokonszenvről tanúskodnak. A legtöbb jelentés természetesen az illető ország reagálásával foglalkozott; kis részben személyes megfigyelés és értesülés révén, de inkább sajtóközlemények alapján. Válogatásunk az általános hangulatjelentéseket nem vette figyelembe. Inkább olyan jelentéseket adunk közre, amelyek az események résztvevőiről mondanak valamit. Természetesen érdekesnek találtuk mind a jugoszláv, mind az indiai politika állásfoglalását annál a fontos szerepnél fogva, amelyek ezek az országok akkoriban játszottak.

* A követjelentéseket az oslói külügyminisztérium (Utenrikes departementet) levéltára őrzi. Ezt az egyes iratok mellett nem tüntettem fel, csupán a levéltári jelzetet adom meg. A jelentéseknek azokat a részeit, amelyek nem Magyarországra vonatkoznak, elhagytam és ezt kipontozással jelöltem. A norvég nyelvű iratok fordítását magam végeztem.

1.

Erik Braadland moszkvai nagykövet¹ jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. október 25.

... „A szovjet vezetőkön nem mutatkozik semmi jele annak, ami most Lengyelországban és Magyarországon folyik.”

Gépirásos eredeti 25.4.99 jurnal numer (a továbbiakban: j. nr.) 027774 I.-1956.

2.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. október 28.

... A magyarországi eseményekről a szovjet sajtó és rádió közlésein kívül nincsenek különösebb híreink. Azokat a szovjet vezetőket, akikkel 25-én, csütörtökön és 26-án, pénteken találkoztunk, látszólag nem érintette különösebben a magyar helyzet. Hruscovon és Bulganyinon látszott valami feszültség, míg Molotovon és Malenkovon semmi. Hruscovval beszéltem 25-én, de kitérően válaszolt: „A dolog végül majd rendbejön.” Kollégáim sem értek el próbálkozásaikkal semmit aznap. Jugoszláv kollégám² említette, hogy hazahívták jelentéstételre; Belgrádot a magyar fordulat nagyon meglepte. Tanúja voltam egy különös jelenetnek Molotov és a jugoszláv követ közt. Molotov egy félreérthetetlen szarkasztikus, de ártatlan megjegyzéssel üdvözölte a követet, az aznapi szép idő dicséretével. Jelen voltam akkor is, midőn a jugoszláv követ Hruscovval találkozott. Amikor Hruscov hallotta, hogy a követ hazautazik, vele és Zsukovval egy sarokba vonult, hosszasan tárgyaltak, s ezután a követ azonnal eltávozott. Pénteken Hruscov és Sepilov Bohlenel, Hayterrel és Sohlmannal³ beszélve körülbelül a következőket mondta: „Magyarországon a gazdasági nehézségek képezik a bajt. Túl gyors iparosodás vezetett ide, ami ellen a Szovjetunió hiába intett.” Molotov szerint ellenséges elemek izgatása az igazi ok. Arról beszélnek, hogy Mikoján és Suslov 25-én Magyarországra utaztak. Hayter nem igen tudja, hogy mi lesz a szovjet reakció. Bohlen biztos abban, hogy a felkelést katonailag verik le, de az utána következő stabilizálás nem lesz tartós. Nem gondolja, hogy a szovjet kompromisszumos politikája a vazallus-államokkal szemben meg fog változni, amíg a kormányok hitet tesznek a szovjet-szocializmus mellett...

(UD) 25.4.115, j. nr. 027547 I. UD Gépirat, aláírás nélkül.

¹ Erik Braadland (1910-) közgazdász, 1953 óta áll külügyi szolgálatban. 1954 óta norvég nagykövet Moszkvában.

² Vjelko Mićunović (1916-) jogász, 1934 óta a JKP tagja, partizán, 1946-1949 helyettes belügyminiszter, 1950 óta diplomata, 1956-1958 Jugoszlávia moszkvai nagykövete.

³ Charles E. Bohlen az Egyesült Államok nagykövete; William Goodenough Hayter Nagy-britannia nagykövete; Rolf R. Sohlmann Svédország nagykövete.

3.

*Jens Schive*⁴ stockholmi nagykövet jelentése a Külügyminisztériumnak

Stockholm, 1956. október 30.

... Sohlman, a svéd nagykövet Moszkvában, október 27-én, szombaton találkozott a repülőterén Bulgaryinnal és Hruscsovval. Egyikük sem látszott idegesnek. Hruscsov nagyon meg volt elégedve a eredménnyel. Sohlman szerint nem volt olyan jó a termés Lengyelországban, Magyarországon és Romániában. Erre Hruscsov azt válaszolta, hogy ennek oka a téves politika, ami ellen ő óva intett. Ezekben az országokban túlságosan azon voltak, hogy az ipart fejlesszék, mégpedig a mezőgazdaság rovására. Körülbelül hasonlóan nyilatkozott Kuznecov külügyminiszter-helyettes, aki általában hibás politikáról beszélt... A svéd külügyminisztériumban óvatosság a helyzet megítélésében. Ez érthető is, miután még sok minden nem világos. Beszéltem egy tisztviselővel, aki hajlamos a lengyel és magyar fejlődés közt levő különbséget két körülményben látni. Lengyelországban korábban nyitották ki a biztonsági szelepeket, és ott volt Gomulka. Ezért egyelőre megúszták a pózoni nyugtalanságokkal. Magyarországon túl hosszán haboztak. A nyugtalanság számos helyen felütötte a fejét, és nem volt Gomulka. ... természetesen nagy érdeklődéssel várja mindenki, hogy milyen elhatározásra jut a Szovjet...

Jens Schive s. k.

25.4.115. j. nr. 027869 I. UD. Eredeti gépirat.

4.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. október 30.

Október 29-én egy esti forgadón Bohlen kérdezte Zsukovot, hogy a szovjet csapatok eleget tesznek-e Nagy felszólításának: tüzet szüntetnek és kivonulnak Magyarországból. Zsukov válasza: „Budapesten megszűnt a tüzelés, és amint helyreáll a nyugalom, a szovjet csapatok elhagyják a várost. A Magyarországról való kivonulás más kérdés. Ennek a varsói szerződés többi országaival egyetértésben kell történnie.” Hruscsov ugyanezt mondta egy kollégámnak a Magyarországról való kivonulással kapcsolatban. Amikor én arról kérdeztem Hruscsovot, hogy a szovjet kormány elhatározta-e magát a magyar kérdésben, Hruscsov így válaszolt: „Nem nekünk, hanem a magyaroknak kell elhatározniuk magukat.” Én megjegyeztem, hogy Magyarország függetlensége fontos kérdés, amely mindannyiunkat érdekel, és erre Hruscsov így válaszolt: „Persze, függetlenség, de a szocialista táboron belül. Ūritsük poharunkat a magyar népre!” A szovjet vezetők könnyebb hangulatának az lehet az oka, hogy a Nagy-kormányának sikerül visszaszerezni tekintélyét és — a szovjet segítségével — az ellenőrzést is az országban. Számomra nem világos, hogy sikerült volna Nagynak ez, ha a szovjet nem vonja ki csapatait.

⁴ Jens Schive (1900–) eredetileg újságró, 1945 óta sajtófőnök a norvég külügyminisztériumban, 1953 óta Norvégia nagykövete Stockholmban.

A helyzet még labilis. Valószínű, hogy az oroszok készek megadni Magyarországnak egy bizonyos belpolitikai cselekvési szabadságot, mint Lengyelországnak, de aligha annyit, amennyit Nagy ígért utolsó beszédében. Az oroszok további elhatározásában nagy jelentősége lesz a világ közvéleményének.

25.4.115. j. nr. 027717 I. UD Gépirat, aláírás nélkül.

5.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. október 31.

„Zsukov október 30-án elmondta Bohlennek, hogy a szovjet csapatok parancsot kaptak, hogy hagyják el Budapestet. A tegnapi estével ellentétben az elnökségi tagok komor hangulatban voltak, és nem voltak közlékenyek.”

25.4.115. j. nr. 027849 I. UD Gépirat, aláírás nélkül.

6.

Peter Anker⁵ bonni nagykövet jelentése a Külügyminisztériumnak

Bonn, 1956. október 31.

... A beszélgetést⁶ Magyarországra fordítottam, és nyíltan kérdeztem, hogy miként nézi a helyzetet. Kudriavzev nem aggódott Magyarország miatt. Minden arra mutat, hogy a dolgok kielégítően alakulnak. Néhány diák mozgolódásáról volt szó, de már teljes nyugalom van az országban. A kormány ura a helyzetnek, és az egész ország a kormány mögött áll. Nagyon felfűjták Nyugaton a dolgot, szörnyen túloztak.

Kétségtelenül már-már komikus volt ez a szovjet „kommentár”. A magyar felkelést bagatellizálja, és látszólagos nyugalmat ölt magára, hogy megőrizze a látszatot, amíg csak lehet.

Peter Anker s. k.

25.4.99. Másolat.

⁵ Peter Anker (1903-) jogász, 1930-tól külügyi szolgálatban. 1955-től norvég nagykövet Bonnban.

⁶ Október 30-án fogadás volt Bonnban Costa Rica elnökének látogatása alkalmából. Itt beszélt Anker a szovjet chargé d'affaires-rel, Kudriavzev-vel.

Sigurd Ekeland bécsi chargé d'affaires⁷ jelentése a Külügyminisztériumnak

Bécs, 1956. november 2.

Amint várható volt, Bécsbe érkezett Kéthly Anna, és tegnap hosszas beszélgetéseket folytatott jelentős osztrák szocialistákkal. A budapesti felkelés kezdete óta először volt nyugati politikusoknak alkalmuk arra, hogy szabadon és kimerítően beszéljenek a magyarországi helyzetről egy magyar vezető személlyel, aki iránt bizalommal lehetnek. Ezért ma felkerestem Bruno Kreisky államtitkárt, hogy megtudjam, miként ítéli meg osztrák szemmel a helyzetet a Kéthlyvel való beszélgetés után, és azoknak a híreknek alapján, amelyek ma érkeztek szovjet csapatmozdulatokról.

Itt közbeszűrhatom, hogy Kéthly nem szívesen hagyta el Budapestet éppen ezekben a napokban, amikor országa sorsáról volt szó, de osztrák barátai meggyőzték arról, hogy egy bécsi út hasznos lehet. Ezért rászánta magát, annak ellenére, hogy külföldi utazást nem néznek jó szemmel a demokratikus pártok vezetői közt Budapesten. Talán azt is meg lehet jegyezni, hogy Kéthly nem volt olyan negatív Nagy Imre megítélésében, mint ahogy itt vezető körökben általános. Eddig itt az volt a vélemény, hogy Nagy nem élvezett oly bizalmat, hogy tovább megmaradhatott volna tisztségében, és hogy nem is érdemelt meg ilyen bizalmat. Kéthly azonban elment odáig, hogy egy újságírónak úgy nyilatkozott, hogy Nagy Imre becsületes ember, Kreisky szerint Kéthly elfogadná Nagyt, mert foglya lett annak a politikának, amelyet az események rákényszerítettek.

Kéthly megerősítette azt az eddigi benyomást, hogy a magyar belpolitikai helyzet olyan labilis, hogy lehetetlen valamit mondani a kialakulásáról.

Kreisky hangsúlyozta, hogy Magyarországon a legelső feladat, hogy a központi hatóságok végzéseit elfogadják az egész országban, úgy, hogy a nélkülözhetetlen rendet helyre lehessen állítani. Eddig ez nem volt lehetséges. A Nagy-kormány tekintélye Budapestre és környékére szorítkozik. Tárgyalás ellenére sem sikerült Budapestnek megértésre jutnia a nyugat-magyarországi felkelőkkel. Ez utóbbiaknak nincs különösebb politikai belátásuk és igazgatási tapasztalatuk, és nem mind ért egyet abban, hogy szabad politikai pártok és szabad választás fontos dolgok. „Nem pártra van szükség, hanem férfiakra”, ez a jelszó terjedt el ezekben a napokban Nyugat-Magyarországon.

Magyarországnak nincs erős demokratikus hagyománya. A magyar liberálisok közt most sokan tartanak attól, hogy antikommunista, de reakciós tendenciák fognak érvényesülni a jövőben. Kéthly Mindszenty bíborost tekinti a magyar reakció vezéralakjának. Kreisky szerint az első időkben egy Nagy Imre vezetése alatt álló minisztérium volna a megoldás — de ez csak egy átmenet lenne. A szocialisták részt akarnának venni ebben és szükségképpen Kéthly Anna lenne a párt reprezentánsa.

Kreisky kiemelte, hogy a dolgok alakulása Magyarországon elsősorban a szovjet magatartásától függ. E tekintetben lehet valaki optimista vagy pesszimista. Kreisky inkább pesszimista. Nem lehet számolni azzal, hogy mindazok a remények, amelyek az utóbbi napokban felmerültek, beteljesedjenek.

⁷ Sigurd Ekeland (1921–) franciaországi egyetemi tanulmányok után 1948 óta a Külügyminisztérium állományába tartozik. 1956-ban követségi tanácsos és chargé d'affaires Bécsben.

Az oroszoknak 40 000 katonájuk volt Magyarországon a felkelés kitörésekor. Ahogy a felkelés alakult Budapesten, az oroszok nem tudták leverni; 40 000 ember nem tud ellenőrizni egy népet. Az oroszok számára az egyetlen megoldás volt, hogy visszavonultak Budapestről. A város körüli stratégiailag fontos pontokat szállták meg, várták a fejleményeket és az erősítést. Kreisky szerint 200 000 főre volna szükség és 100 000-re az utánpótlásban ahhoz, hogy [a szovjet] ura legyen a helyzetnek. A Szovjet nem akar támadni, amíg nem biztos abban, hogy gyorsan leveri az ellenállást. Ehhez pedig erősítésre van szüksége. A Szovjet nem indít meg politikailag és katonailag egyaránt veszteséget hozó vérfürdőt. Ez lehet a magyarázata a várakozó szovjet álláspontnak.

Kreisky szerint a Szovjet részben bombázta, részben megszállta a magyar repülőtereket; ennek a magyar légierők ultimátuma volt az oka. Nem lehet ilyen ultimátumot szabni a szovjet haderőnek. Kreisky megerősítette, hogy úgy látszik, a Szovjet meg akar szállni szisztematikusan minden stratégiailag fontos helyet új erővel. Ez nem kell még hogy azt jelentse, hogy le akarja verni fegyverrel Magyarországot, mégha a Szovjetnek az is a szándéka, hogy idővel majd kiűrti Magyarországot, katonai és politikai szempontból mégis csak természetes, hogy csapatait most átcsoportosítja és megerősíti. Egy kiűrtésnek nem szabad azt a látszatot kelteni, hogy az menekülés. De Kreisky nem hitte, hogy a szovjet parancsnokság belemenne abba, hogy Magyarországot kiűrtsék. Ez politikailag is lehetetlen, tekintettel a többi népi demokráciára. A vezetők ott is és Jugoszláviában is liberalizálás helyett esetleg szigorítással reagálnának a magyarországi eseményekre, hiszen Magyarország esete mutatja, milyen könnyen felborulhat egy népi demokrácia.

Kreisky nem zárta ki teljesen, hogy a Szovjet esetleg presztízsének növelése érdekében, Suez után kiűrténé Magyarországot, de nemigen hitt benne. Jelenleg inkább pesszimista.

Sigurd Ekeland chargé d'affaires s. k.

25.4.115. Eredeti gépírás.

8.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. november 9.

... November 2-án Bulganyin elmondta Bohlennek, hogy a szovjet kormány javasolta a magyar kormánynak, hogy alakítsanak egy vegyes bizottságot, amely tárgyalna szovjet csapatokkal Magyarországon és a varsói szerződésből való esetleges kilépésről. Hruscsov 1-jén és 2-án este nem volt jelen.⁸ Bulganyin szerint otthon van. Nem hiszem, hogy politikai betegségről volna szó. Én Sokolovskit, Bohlen Zsukovot kérdezte a magyarországi helyzetről, de kitérő választ kaptunk. Úgy gondoltam, el kell mondanom Sokolovskinak, hogy 2-án két hadosztálya benyomult Magyarországra. Sokolovsky azonban nem emlékezett arra, hogy hallott volna róla. Őt csak akkor vonják be ilyesmibe, ha nagyobb operációról van szó. Az a benyomásom, hogy az oroszok óvatosan akarnak eljárni Magyarországon...

25.4. 115.F. nr. 028182 I. UD Gépírat, aláírás nélkül.

⁸ Hruscsov és Malenkov november 1-jén és 2-án Breszt-Litovszkban, Bukarestben, Szófiában és Brioniban tárgyalt a szocialista államok vezetőivel a magyar kérdésben követendő eljárásról.

9.

Paul Koht koppenhágai ügyvivő⁹ jelentése a Külügyminisztériumnak

Koppenhága, 1956. november 3.

A külügyminisztérium telefonutasításának megfelelően érdeklődtem a dán külügyminisztériumban az iránt, milyen értesüléseket kaptak a magyarországi dán képvisellettől az utóbbi idők eseményeiről.

Dániának egy ügyvivője van Budapesten, aki a prágai követség alá tartozik. A prágai dán követ¹⁰ a nyugtalanság kitörésekor Budapesten volt, hogy átnyújtsa akkreditívait. Tegnap utazott el és a külügyminisztérium éppen most értesült arról, hogy eljutott Bécsbe. Közvetlen kapcsolatban még nem voltak vele.

Mind a bécsi követség, mind a budapesti ügyvivő azt jelentette, hogy Budapesten minden nyugodt. Mindkét részről annak adtak kifejezést, hogy a helyzetet most derülátóbban ítélik meg, mint az a sajtójelentésekből látszanék. Ma, mialatt a külügyminisztériumban voltam, a budapesti ügyvivő éppen telefonált és arról számolt be, hogy Budapesten a helyzet továbbra is nyugodt, és úgy tudják, hogy nincsenek idegen csapatok a városban. Az élet a normalizálódás felé halad; megindultak a villamosok. Az ügyvivő nem hallott harcokról magyar és idegen erők közt. A vidéken nyugtalanság volt mindenfelé és folytatódott az Ávósokkal való leszámolás. Úgy látszik, hogy Nagy igen népszerű. Az ügyvivő személyes felfogása az volt, hogy a fejlődés a tárgyalások felé halad.

A külügyminisztérium hangsúlyozza, hogy a fenti értékelés az illető tisztviselő megítélése és természetes fenntartással kell fogadni...

A külügyminisztérium ígérte, hogy tájékoztatni fog, ha a követ Bécsbe való megérkezésekor valami lényegeset közölné.

Paul Koht s. k. ügyvivő

25.4.115. j. nr. 028416 I. UD Eredeti gépirat.

10.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. november 4.

...November 3-án este egy banketten a szovjet vezetők kevésbé voltak közlékenyek. Hruscsov ismét jelen volt, jó formában. Odajött Bohlenhez és hozzám: „A Nato most meg lehet elégedve, minthogy a varsói szerződésnek nehézségei vannak.” Amikor Magyarországról kérdezték, ezt mondta: „Úgy hisszük, hogy van ott elég katonánk, de ha nem volna, küldünk annyit,

⁹ Paul Koht (1913-) jogász, 1938 óta külügyi szolgálatban. 1956-ban chargé d'affaires Koppenhágában.

¹⁰ B.T.V. Dons Möller

hogy elég lesz. Ez nem tréfa!" Amikor a magyar kormánnyal való tárgyalás felől kérdezték, mondta, hogy ezek folyamatban vannak...

25.4.115. j. nr. 028219 I. UD. Gépirat, aláírás nélkül.

11.

Sigurd Ekeland bécsi chargé d'affaires jelentése a Külügyminisztériumnak

Bécs, 1956. november 6.

November 5-én beszélgetést folytattam a Honvédelmi Minisztériumban. A helyzetet Ausztriában veszélyesnek tartják. A katonai helyzet ez volt: [Ausztria] északi határán három csehszlovák hadosztály foglalt állást Budweisban, Brünben és Pozsonyban. Csehszlovákia november 4-én mozgósított két korosztályt. A határt lezárták. Magyarországon november 5-én a következő szovjet hadosztályok voltak: 139., 17. és 54 páncélos, 92. motorizált, 22. gyalogos és még 2-3 további hadosztály. Magyarország nyugati határán foglalt állást a 139. és 17. páncélos és egy ismeretlen hadosztály. Ezek az összpontosítások nem csak merő biztonsági intézkedések. Lehet, hogy ezzel a magyar kérdés kezelésében pszichológiai, politikai és katonai nyomást akarnak elérni a szabad világra.

25.4.115. j. nr. 028344 I. UD. Gépirat, aláírás nélkül.

12.

Peter Anker jelentése a Külügyminisztériumnak

Bonn, 1956. november 8.

Az új jugoszláv nagykövet ma volt nálam udvariassági látogatáson. Dusan Kveder¹¹ azelőtt partizántábornok volt. Az utóbbi időben nagykövet volt Addis Abebában. Néhány éve volt Norvégiában, és előadásokat tartott vidéken.

A bevezető szavak után kérdeztem, miként néznek Jugoszláviában az elmúlt napok meg-rázó magyarországi eseményeire. Azzal válaszolt, hogy Jugoszláviában nagy szerencsétlenségnek tartották azt a fordulatot, amelyet az események vettek Magyarországon. Három szempontból is sajnálatos a jelenlegi helyzet. Először, komoly visszaesést jelent a szovjet liberális, anti-sztálinista tendenciájában; másodsor, eljátszódott egy szabadabb kormányzás lehetősége Magyarországon; harmadszor, a többi kelet-európai államban is gátolja a nagyobb függetlenség felé vezető utat.

¹¹ Dusan Kveder (1915–1966) 1935 óta tagja a JKP-nak, kimagasló alakja a szlovén partizánmozgalomnak. Elvégezte a Vorosilov Katonai Akadémiát, részt vett a Néphadsereg felső vezetésében, 1955-től diplomáciai szolgálatban állt.

Ezek után rátértünk maguknak az eseményeknek a lefolyására. Gondolja-e, hogy a felkelés első fázisában, vagy közvetlenül utána lehetséges lett volna elkerülni a masszív szovjet intervenciót és a rákövetkező katasztrófát — kérdeztem. Kveder szerint valószínű, hogy a Szovjet belement volna abba, ami addig történt, amennyiben a magyarok megelégedtek volna egy inkább nemzeti-kommunista rezsimmel, a Gomulkáéhoz hasonlóval Lengyelországban. De, sajnos, reakciós, fasiszta elemek növekvő fokban hatoltak be a felkelők soraiba, és növekvő befolyást gyakoroltak. Emigránsok özönlöttek Nyugatról, a régi gárdából, Horthy idejéből, és a felkelés egyre inkább antikommunista jelleget kapott. Ehhez járult, hogy a nyugati hatalmak is beavatkoztak: ágenseket küldtek, és látható volt, hogy eljöttek látták az időt arra, hogy megdöntsék a kommunista kormányformát a keleti országokban. Én közbevettem, hogy amerikai részről többször nyomatékosan kijelentették, hogy a nyugati hatalmak nem akarnak interveniálni, vagy fordulatot provokálni a keleti országokban. Csak azt akarták, hogy ezek a népek szabadon dönthessenek saját politikájukban. Erre Kveder: Ez inkább elmélet volt, mint valóság.

Beszéltünk a pártpolitikáról is Magyarországon és kérdeztem, hogy mit ért Kveder reakciós elemek alatt, és különösen, hogy hogyan ítéli meg Tildyt és a kiszagdákat. Ezek fölényesen nyertek az egyetlen szabad választáson Magyarországon a háború után. Kveder elismerte, hogy a kiszagdákat nem lehet reakciósoknak nevezni, kétségtelenül demokratikus pártot képeztek. Kérdeztem, hogy a Nagy-kormány az utolsó átalakulás után nem kapott-e olyan összetételt, amelyet — szabad választásig — a magyar nép akarata jó kifejezésének lehetett tekinteni. Kveder bizonytalanul válaszolt és ismét visszatért a reakciós befolyásra, és különösen kiemelte a Horthy-idők tisztjeit. Hangsúlyozta, hogy a fejlődés olyan irányt vett, hogy Moszkva aggódni kezdett biztonságáért. Amikor a közel-keleti események növekvő háborús bonyodalmak kockázatának benyomását tették, a szovjet úgy látta, hogy keményen le kell süjtani, hogy teljesen ellenőrizhesse Magyarországot. És ezt Kveder meg is érti, még ha sajnálatos is, nem kevésbé jugoszláv szempontból...

Peter Anker s. k.

25.4.115. Gépíratos eredeti.

13.

Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak

Moszkva, 1956. november 20.

A rend kedvéért jelentem, hogy a svéd nagykövet, Sohlman november 7-én jelen volt egy banketten a Kremlben, és ez alkalommal röviden beszélt Hruscsovval. Sohlman kitért Magyarországra is. Hruscsov szerint a Szovjet nem avatkozott volna be, ha nem lett volna tisztában azzal, hogy az egész magyar nép kívánt egy ilyen intervenciót. Sohlman megjegyezte, hogy a svéd kormány Budapestről kapott értesítései egész másként szólnak. Erre Hruscsov azt felelte, hogy a Finnországgal való háború alatt a szovjet vezetők látták, hogy a finn nép kormánya mögött áll, és ezért szovjet részről felhagytak azzal, hogy teljesen leverjék Finnországot. Magyarországon azonban másként volt.

Ezt a párbeszédet kuriózumként jelentem. Jól mutatja, hogy a szovjet vezetők milyen abszurd dolgokat képesek egy diplomatának feltálni.

Erik Bradland s. k.

25.4.99. j. nr. 030078 I. UD, 1956. Eredeti gépirás.

14.

Jörgen Finne-Grönn prágai nagykövét¹² jelentése a Külügyminisztériumnak

Prága, 1956. december 4.

Mellékelten megküldöm a Ceteka beszámolóját a csehszlovák külügyminiszter, V. David beszédéről, amelyet az ENSZ-közgyűlésén tartott november 19-én. Érvéle az ellen, hogy a magyar kérdést tárgyalják az ENSZ-ben ugyanaz, mint amelyet már korábban is kifejezésre juttattak hivatalos csehszlovák részről. Itt egy magyar belügről van szó, és ezért a kérdés vitája az ENSZ illetékességi körén kívül esik. A külügyminiszter a közgyűlés reakcióját a szovjet túlkapásra „slanderous and provocative”-nek¹³ nevezte, amelynek az volt a szándéka, hogy elterelje a figyelmet a közel-keleti komoly helyzetről. Tárgyalta Magyarország fejlődését a háború után, és a hagyományos vádakot emelte az Egyesült Államok ellen, amely 100 millió dollárt adott Magyarországnak és a többi népi demokrácia ellen irányuló szabotázs- vagy ellenséges cselekmények céljára. Csehszlovákia és Magyarország viszonyával kapcsolatban kijelentette, hogy az ellenforradalmi és fasiszta erők nemcsak Magyarországot fenyegették, hanem veszélyt jelentettek a szomszéd országok — köztük Csehszlovákia — számára is.

A magyarországi szovjet csapatok a varsói szerződés alapján tartózkodtak magyar területen. A magyar kormány felszólítására léptek fel. A varsói egyezmény 8. artikulusa azonban helyes megvilágításba helyezi ezt a hamis érvelést: „A szerződő felek kijelentik, hogy az egymás közötti gazdasági és kulturális kapcsolatok továbbfejlesztése és erősítése érdekében a barátság és az együttműködés szellemében fognak eljárni, kölcsönösen tiszteletben tartván függetlenségüknek, állami szuverenitásuknak és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak az elvét.”¹⁴

A népi demokráciáknak óvatosaknak kellene lenniük, amikor a varsói egyezményt idézik. Ezt alaposan megtorpedózták Magyarországon.

J. nr. 26.6.66, 4334 IV. UD–1956. Gépirásos eredeti.

¹² Jörgen Finne-Grönn (1905–) jogász, 1936 óta külügyi szolgálatban. 1952-től nagykövét Csehszlovákiában és Magyarországon, állandó székhellyel Prágában.

¹³ „rágalmazó és provokatív”

¹⁴ *Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1945–1982. A második világháború utáni korszak legfontosabb külpolitikai szerződései.* Bp., 1985. 285.

*Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak**Moszkva, dátum nélkül*

A román küldöttség tiszteletére december 3-án a Kremlben adott banketten Izland, Hollandia, Belgium, Olaszország, Törökország és Görögország képviselői voltak jelen, de sem a dán, angol, francia vagy amerikai nagykövet nem jött el. A hivatalos beszédek nem keltettek megütközést, de a hangulat fagyos volt, mígnem Hruscsov magához nem kért engem és jugoszláv kollégámat. A Hruscsovvá folytatott beszélgetésben nem hangzott el semmi kihívó, olyan volt, mint szokás szerint, beszámolok róla levélben. Ezután Bulgariával beszéltem kettesben és a magyarországi hírek felől kérdeztem. Azt válaszolta, hogy jó hírei vannak. Az állapotok megnyugodnak. Megjegyeztem, hogy nem tudom elgondolni, hogy a Kádár-kormány miként tudja az ügyeket vezetni azzal a kis alappal, amellyel rendelkezik. Szüksége volna a munkástanácsokra. Bulgaryin szerint ezekkel tárgyalnak, de kormányváltozás kizárt dolog, míg helyre nem áll a rend. Miután ez a feltétel beteljesült, a Szovjetunió kész engedményekre. Bulgaryin biztos volt abban, hogy minden rendbe jön. Ő maga vetette fel az ENSZ-megfigyelők kérdését. Mire volna ez most jó, amikor 600 tudósító van Magyarországon, nem elég jók ezek? Azt feleltem, hogy mindnyájunknak azon kellene lennünk, hogy az ENSZ tekintélyét erősítsük; ezért nem feleslegesek az ENSZ-megfigyelők. Kérdeztem, hogy nem ért-e egyet abban, hogy Hammarskjöld kitűnő főtitkár. Egyetértett velem, de megismételte, hogy lehetetlen belemenni ENSZ-megfigyelők küldésébe. Bulgaryin kérdezte, hogy miért nincs jelen Bohlen, Hayter és Dejean. Azt feleltem, hogy egyes alkalmakkor az utóbbi időben gorombaságokat vágtak a fejükhöz. Erre nem jött semmi kommentár.

A szovjet vezetők december 3-án kevésbé nyomott hangulatban voltak. Hruscsov és Bulgaryin majdnem könnyedek. A jugoszláv nagyköveten látom, hogy a szovjet-jugoszláv „párba” lefutóban van. Hruscsov félrevonta a jugoszláv nagykövetet és hosszan tárgyalt vele négyesemközt. Hruscsov és Bulgaryin ezen az estén is egy fejjel a többi elnök tanácsstag fölé emelkedett. Ugyan hol van Molotov?

J. nr. 031115 I. UD-1956. (Eredetije a 25.4.99-ben).

*Erik Braadland jelentése a Külügyminisztériumnak**Moszkva, 1956. december 11.*

Az indiai nagykövet, aki Budapesten is akkreditált, éppen most tért vissza Magyarországról. A budapesti állapotok elkedvetlenítő benyomást tettek rá. Volt Kádárnál is a kívül-belül erős szovjet őrzés alatt álló parlament épületében. Kádár gyenge benyomást tett; kijelentései merevek és teljesen oroszbarátok voltak. A budapesti munkástanács tagjaival is találkozott. Jól hatottak rá; megfontolt emberek, akik készek kompromisszumra Kádárral. Jól tudják, hogy nem lehet követelni, hogy a Szovjet őrítse ki Magyarországot. Mindössze azt sze-

retnék, hogy a szovjet csapatok vonuljanak vissza régi szállásaikra. Nem ragaszkodnak ahhoz sem, hogy Nagy Imre jöjjön vissza.

Politikai álláspontjuk hasonló Gomulkaékéval.

A budapesti telefonjelentés szerint Malenkov egy hete Budapesten tartózkodnék. Egyébként lehetetlen megmondani, hogy fognak a dolgok alakulni. Az oroszok most már olyan erősen elkötelezték magukat, hogy egy katonai diktatúra egy gyenge magyar Quisling-kormányral látszik az egyetlen lehetőségnek. De egy ilyen kormányzás alatt állandó elszórt nyugtalansággal, szabotázsral kell számolni, amely idővel a szomszédos országokban is visszahatást válthat ki.

Erik Braadland s. k.

25.4.99. Gépírásos másolat.

17.

Peter Anker jelentése a Külügyminisztériumnak

Bonn, 1956. december 12.

... A szovjet nagykövet annak a reményének adott kifejezést,¹⁵ hogy a két ország közti kapcsolat barátságosan fog alakulni a jövőben is. Gronchi a maga részéről is remélte ezt, de igazi barátság aligha lehet országok közt anélkül, hogy bizalommal lennének egymáshoz. Szmirnov meglepetten kérdezte, hogy volna-e valami ok arra, hogy ne lenne bizalom Olaszország és a Szovjetunió közt. Van rá ok — felelte Gronchi —; amikor a Szovjet úgy lép fel, mint most Magyarországon, akkor ez nem alkalmas arra, hogy bizalmat keltsen. Erre Szmirnov: a szovjet kormány nem tett mást, mint eleget tett a magyar kormány kérésének, hogy segítsen helyreállítani a nyugalmat és rendet az országban. Gronchi élesen válaszolt: mindenki tudja, hogy ez az ún. magyar kormány csak egy marionett-kormány, amely orosz fegyveres hatalomra támaszkodik és nem képviseli a magyar népet. Szmirnov tagadta ezt. Egy pillanatra kínos csend lett, majd a szovjet nagykövet hozzáfűzte: a szovjet kormány intervenciója Magyarországon egyébként most csak a történelem megismétlődése. 1849-ben is be kellett avatkoznia Oroszországnak, hogy rendet teremtsen Magyarországon — akkor Ferenc József császár kérésére.

Peter Anker s. k.

25.4.99. j. nr. 031842 I. UD 1956. Gépírásos eredeti.

¹⁵ 1956. december 6–8 közt Olaszország elnöke, Giovanni Gronchi hivatalos látogatást tett Bonnban. 7-én egy fogadáson Gronchi és az új szovjet nagykövet Szmirnov közt kialakult egy párbeszéd, amelyről a norvég nagykövet, Peter Anker így jelent.

*A norvég ENSZ delegáció jelentése a Külügyminisztériumnak**New York, 1956. december 13.*

Tájékoztatásul közöljük, hogy az angol delegáció jelentést kapott a budapesti követségtől. Ebben részletesen beszámolnak arról, hogy a deportálásokat közvetlenül Moszkvából érkező utasítások értelmében leállították. Ez az ENSZ Közgyűlés erős reakciójának következménye. Sepilov maga vette kezébe az ügyet közvetlenül New Yorkból való visszaérkezése után. Zsukov személyesen utazott volna Budapestre, hogy megbízonyosodjék arról, hogy a katonai hatóságok és a biztonsági rendőrség végrehajtotta az utasítást. A deportáltak kis csoportokban való visszaküldése folyamatban volna. Az angol követség tudomása szerint további deportálás nem történik. Ez az oka annak, hogy az utolsó közös nyilatkozatban nincs semmi új pont deportálásról. Lényegében azonos jelentést kaptak az amerikaiak is Budapestről.

Ugyanez a forrás állítja, hogy az a határozat, hogy a magyar delegáció hagyja el az ülést, a magyar vezetőktől származik, hogy ezzel megakadályozzák, hogy az ülés ne ismerje el megbízatásukat. Ez ugyanis alkalmat adna a Szovjetnek, hogy kiutasítsassák a nyugati diplomatákat Budapestről. Már pedig még a Kádár-kormány is meg akarja tartani a nyugati képviselőket Magyarországon az orosz politika fékezésére.

26.6.66. B III. j. nr. 4404 IV. UD-1956. Gépírat, másolat, aláírás nélkül.

*Knut Lykke nagykövet¹⁶ jelentése a Külügyminisztériumnak**Új Delhi, 1956. december 17.*

Krishna Menon 1956. december 10-én tartott beszédet az ENSZ közgyűlésén. Akkor tett kijelentésével kapcsolatban kérdést intézett a Felsőház egy képviselője Nehruhoz. Nehru erre december 16-án válaszolt. Menon azt mondta, hogy csupán egy államcsíny megkísérlése jogosíthatna volna fel a Szovjetet intervencióra. Nehru felhasználta az alkalmat, hogy kifejtse India álláspontját ebben a kérdésben.

Nehru azelőtt, hogy megvédje India kiterő magatartását, főleg azzal érvelt, hogy nem jutott elegendő felvilágosításhoz. India moszkvai követe, aki Budapestén is akkreditálva volt, betegsége miatt csak a legutóbb tudott Budapestre utazni.

Nehru szerint a magyar forradalom kétségtelenül széles körű nemzeti felkelés volt. Előfordultak ellenforradalmi és reakciós elemek is, és voltak egyesek külföldről, de ezek csak egy kis részt tettek ki. Valójában nemzeti mozgalom volt Budapestén és másutt, amelyben a résztvevők nagy többsége ipari munkás és diák volt. Azok számát, akik életüket veszítették, különbözőként ítélik meg. Az indiai külügyminisztérium értesülése szerint a veszteséget 25 000 magyarra és 7000 oroszra lehet tenni.

¹⁶ Knut Lykke (1904-) 1952 óta norvég nagykövet Indiában.

Az utóbbi időben már nem folynak harcok, de kiterjedt a passzív ellenállás. A budapesti atmoszféra emlékeztet arra, ami Indiában volt a „civil disobedience” alatt. Magyarországon elterjedt a kartal szó, amely úgy látszik az indiai hartul átvétele és általános sztrájkot jelent. Használatos volt az angolok elleni ellenállás idejében.

A moszkvai és prágai követek hosszabb beszélgetést folytattak Kádár Jánossal az ENSZ-megfigyelők és esetleg a Főtitkár magyarországi látogatásáról. Kádárnak komoly ellenvetései voltak. Természetesen mindenki szimpátiával viseltetik Magyarországgal szemben — folytatta Nehru —, de az indiai kormány mindig azt tartotta szem előtt, hogy a tragédia sokkal nagyobb lett volna, ha háborúra került volna a sor. Ilyen meggondolások alapján járt el az indiai ENSZ-delegáció. Nehru utalt azokra a határozati javaslatokra és módosításokra, amelyeket az indiai delegáció terjesztett elő, és kijelentette, hogy ezek lényegében nem tartalmazták magának a helyzetnek a mérlegelését. India az eljárásmodot szerette volna befolyásolni. India szerint egy konstruktív magatartásnak nagyobb súlya lett volna, mint egy merőben negatívnak, amely veszélyes következményekre vezethet. Nehru idézte Menont: „Az indiai kormány a világpolitika jelen konstellációjában nem akar idegen erők visszavonásának ügyébe beleszólni, amikor ez védelmi szövetséggel áll összefüggésben.” Nehru szerint Európa nagy politikai kérdései közelebb jönnének a megoldáshoz, ha az idegen erőket mindkét oldalon visszavonnák. De nem volna helyes, hogy mi ezt a felfogást Magyarország esetében, amikor ott oly mély volt a krízis, mindenképpen el akarnánk fogadtatni. Nehru ismét idézte Menont, hogy idegen erők állomásozása nem egyeztethető össze egy ország szabadságával, és hogy védelmi szövetségek veszélyt jelenthetnek a világ békéjére. De az indiai kormány ezt a problémát jelenleg csak „szovjet erők Magyarországon”-ra akarja korlátozni. És itt az egyetlen mentség — ha van mentség — a szovjet erők számára az volna, hogy behívták őket az „intern hatalom” segítségére, amikor egy államcsínyt kíséreltek meg. Az indiai kormány azonban meg van győződve, hogy a magyar rezsim elleni felkelés eredetileg a nemzeti felszabadulás mozgalma volt. Ez azt jelenti, hogy szovjet csapatok intervenciója nem védhető meg szerződéses kötelezettségre való hivatkozással sem. Hisz ami Magyarországon történt, az nemzeti felkelés volt és nem puccskísérlés.

Nehru válasza össze nem függő részekből állt, ami jellemzi beszédmódját, ha nem használ kéziratot. Az indiai kormány most határozottan elítéli a szovjet eljárását. Nehru egyúttal a magyar felkelést összefüggésbe helyezte az egész Európát, sőt a világot érintő hatalmi egyensúly problémájával. Úgy véli, hogy a magyar nép sorsa nem nagyobb kereten belül dől el.

K. Lykke s. k.